

ПО ЧЕРВОНИЙ БІЛОРУСІ

Дорожні нотатки

М. Биковець

... Мне казалі калісь
— Беларусь —
гета толькі балоты ды взгоркі,
ды народ, што, сагнувшыся в крук,
льлѣ свой пот у чужыя разоры...
(Ал. Дудар — поема „Сягонья“)

З ВІКНА ВАГОНУ

Відомо, яке то спання в вагоні! Потяг летить, трусить, майже що хвилини гупають двері, проходить кондуктор... Там далі в кутку хтось стиха бубонить. За вікном чорна ніч. Поруч з потягом біжать по траві й деревам відблески потягового світла.

Заснути в вагоні тяжко. Та втома своє бере. Десь там під ранок я таки добре заснув, махнувши рукою і на тих „добрих“ дядів, що полегшують мандрівникові його путь. Та й нічого було в мене красти. В маленькій валізці фото-апарат, рушник і запасні черевики. Коли їдеш мандрувати, не бери з собою багат, бо все рівно покинеш — таке правило я вже собі давно встановив.

Свіжа струя повітря розбудила мене. Потяг стояв на якійсь станції. Був прекрасний ранок, такий звичайний липневий ранок. Наш прямий потяг Харків-Мінське вже їхав Чернігівщиною. Частіш почали зустрічатися цукроварні, на кожній станції жвавіше змінювався склад пасажирів.

У вагоні стало жарко. Одчинеш вікно і тебе всього обдасть вихром куряви. Це курява пробивалася в манюсінські щілочки і вкривала сірою пеленою одяг, речі, обличчя. Розмови сусідів крутилися навколо цукрового виробництва, урожаю торговлі.

Я шкодував, що довелось минати Україну і в'їжджати в Білорусь вдень. Мені хотілося побачити ріжницю краєвидів України й Білорусі

раптово, а не слідкувати за повільною зміною особливостей пейзажу. Що правда, вже й пейзаж Харківщини та Чернігівщини мав деякі відміни. Тут більше лісу, плантації цукрового буряку, тут ще жнива не почалися, хоча календар показував 18 липня. Я згадав Полтавщину — свою рідну місцевість, де як правило, жнива починалися на Петра.

Потяг постійним своїм ритмом невстанно летів далі. Скоро повинна була початися Білорусь.

В Білорусі я ніколи не був, не уявляв собі цього краю, хоч про Білорусь читав багато. Я уявляв Білоруське село таким, як його змалював білоруський письменник К. Буйла.

Люблю народ наш біларуські,
Іх хаты в зелені садов,
Залочанняя збожжам нівы.
Шум наших гаяв і лясов.

Люблю раку, што свае воды
Імчиць в наявіданую даль,
І жовтасьць берегов пясчаних,
І яснасьць чыстых не хваль.

І восень сумную люблю я,
І першы звон сярпов і кос,
Як выйдуць жнеі збожжа жаці,
А косары — на сенакос...

Я чекав зразу ж побачити оті тихі річки, закутані в зелень лісів, пісчани бугри вкриті густими борами. Я чекав на це і нетерпляче виглядав у вікно. Але потяг летів вперед і тільки надзвичайне уважливе око могло знаходити ріжницю краєвидів.

РОЗМОВА КОЛО КІОСКУ

Аж ось одна станція з двома надписами: руською і білоруською мовами. Так, значить я вже в Білорусі. Вибігаю з вагону, йду на станцію. Книжковий кіоск.

— Єсть у вас білоруська література?

— Что?

Повторюю своє запитання руською мовою.

— Нет, не имеем.

— А білоруські газети?

— Тоже нет.

Я цікавий дізнатися чому кіоск не продає білоруських видань і чую відповідь: ніхто не купує.

Б'є другий дзвінок. Я поспішаю до потягу. В голові думки: яка знайома відповідь, і в нас на Україні ще можна почути цей же абсурдний мотив: „ніхто не купує!“ — Бо ніхто й не продає!

Це мене вразило, тим більше, що проїжджаючи на Чернігівщині станції Ворожбу, Бахмач, я всюди знаходив по залізничних кіосках українські видання. А на маленькій станції Путівль, цікаво, продавець виставив на дверцях своєї шафи всі дев'ять номерів нашої „веселої книжки Плужанина“. Ясно, — моє плужанинське серце радісно забилось!

Знаходив я по наших кіосках книжечки Вишні, „Червоний Перець“, „Вісти“, твєри Винниченка. Вів розмови з продавцями і ті скаржились, що з центру мало присилають творів Вишні, що немає дешевого „Кобзаря“. І це на Чернігівщині, де українського населення відсоток значно менший, ніж на Полтавщині, на Київщині.

Так білоруської газети не дістав аж до самого Минську. Дістав „Звезду“ — білоруську газету руською мовою.

Тимчасом надходив вечір. Перед тим я години дві не слідкував з вікна вагону за місцевістю і тепер побачив білоруські особливості. Потяг минав часті озірця — болота. Залізничну колію що - раз перерізали маленькі

Місцями для весняної води. Місцями на кілька верстов понад залізницею втеглися вузькі канави з водою. Іноді ця канава ширилася і утворювала щось схоже на ставок. Коло сел на таких ставках жінки в яскравих червоних хустках перуть, білять полотно.

Місцевість рівна і низька. Вона нагадувала мені Катеринославські степи, коли б не вода та сила-силенна зеленого дерева. Що-хвилини потяг ховався в ці ліски з сосни, берези. Коло води росте знайома мені вільха. Вискочить потяг на горбочок і пробігає повз ниви засаджені картоплею.

Ось пробіг мимо яскраво-змуродний клаптик льону, далі за ним жовта смуга жита.

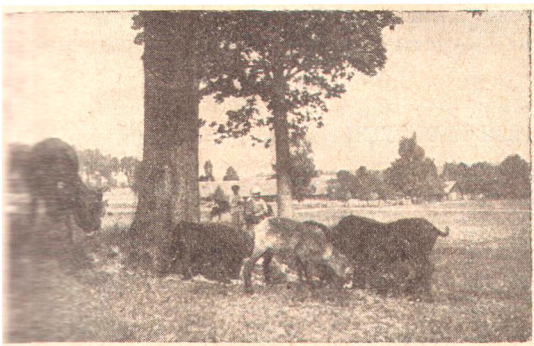
Звикле око до пшениці тут не помічає. Натомість багато гречок, овес і всюди жито.

Он на обрії вихопилось саме — яке воно несхоже на наше українське! Сірі груди будівель дерев'яних, з одрізаними причілами. Це — „ізби“. Тут лісу вистачає і нема морочитися з глиною та крейдовою. Багато будівель під одним свільним дахом. Хати розкидані, двори майже не огорожені. Як де трапляються колодязі з журавлями — „студні“.

Вражає відсутність вітряків. Їх дуже мало. Вони іншої зовсім конструкції: високі, тільки крила та покрівля повертаються за вітром. Вітряки чотирьохкрилі, вітер ловлять широкі крила напнуті полотном.

Білоруський краєвид. Коло річки.

... Коло них гурт овець ...

Он далеко блиснув вогник. У вечірніх сутінках я розглядаю коло кілька постатів, а в бінокль пізнаю знову пастушків. Двоє сидить вогнища, щось риються палками у вогні. Певно печуть картоплю. Ба пасеться недалеко, їй тут привілля: соковита зелена трава, вода і тільки комарі та мошка, що стовбами в'ється, не дають їй

спокою. Догадуєшся, чому всюди коло пастушків горить вогнище—воно допомагає їм боротися з комарями.

Мимо пробігають невеликі станції. Всюди надписи чотирма мовами: білоруською, руською, польською, єврейською. Я читаю: „дежурны па станцыі“, „дежурный по станции“, „керавнік руху“ (польською) і ще щось єврейською. Я зацікавився останнім написом і попрохав мого сусіду по вагону — єврея прочитати вголос, що там написано. Він прочитав: „дежурный по станции“. Виявилось, що єврейськими літерами написані руські слова.

На прогалині між деревами косарі косять траву. Постаті у всьому білому ритмічно махають руками, за грюкотом потягу не чути звуків коси, а в бінокль я бачу, як тихо і плавко падає зрізана трава. Поруч з косарями знову горить багаття. Веселий вогник приємно для ока блестить на темно-зеленому фоні дерев.

Стає зовсім темно, у вагоні запалюється електрика і я з неохотою відхожу від вікна.

Через кілька годин мав бути вже Менськ. Виходило, що я приїду в чуже місто годині о 12 ночі. Це мене трошки турбувало. Я озирнув своїх сусідів — може є хто з білорусів та ще з самого Менську. Моє око впало на молодого чоловіка. Чомусь в голову настирливо лізло: це неодмінно поет (до речі такий схожий на нашого Петра Голоту). „Поет“ розмовляв коло вікна з студентом. Я наблизився до них, щоб розібрати якою мовою говорять. Говорили руською. Скориставшись павзою в їхній розмові, я звернувся до „поета“ українською мовою — чи не з Менську він?

Він відповів мені білоруською мовою — так, з Менську! — і в свою чергу задав мені питання:— А ви українець?

Таким чином, ми вже знали багато про себе: він був білорус, я — українець. Почалася розмова. Я розумів його мову, він — мою.

Виявилось, що то дійсно був поет Тумілович, колишній член „Маладняка“, а тепер член літературної групи „Проблескі“.

Він розпитував мене про українську літературу, розповідав про білоруську. Так в живій розмові минуло кілька годин. Пасажири почали збиратися до Менську. Я скористався нежданою зустріччю з білоруським поетом і попрохав його дати вказівки куди мені їхати на ніч, де шукати видавництво, редакції газет, готель, „Маладняк“.

Ось у вікно вже видно чорні силуети будівель, вогні. Ми підїжджали до столиці Білорусі — Менську.

СТОЛИЦЯ БІЛОРУСИ

... Хай другія на сьвеце брадзяжаць
ды шукаюць багатых зьмен.
Ах, як многа, як многа кажа
беларускому серцу Менск!
(А Дудар.— „Менск“).

В Менську нема трамваю, єсть конка, але було вже початок 1-ої години ночі, і конка спочивала. Беру візника і їду в готель „Європа“. Вчора в Менську був величезний дощ, він затопив кілька підвалів в будинках і тепер при світлі ліхтарів я бачу, як люди помпами викачують воду.

Питаю візника:

— А коли ж у вас буде трамвай?

— Да вот, обещали в 1928 году.

— То може було б зачекати на вокзалі, поки збудують трамвай?

Словоохотливий візник сміється і згоджується повернути назад та одвезти мене на вокзал, де я буду чекати трамваю. Він від сміху підскакує і забуває поганяти свою конячину. А та цьому рада і переходить на тиху ходу. Мені це не шкодить, я розглядаю Менськ, розпитую візника.

Зрештою ми коло готелю „Европа“. Це прекрасний готель. Швейцар піднімає мене ліфтом на третій поверх, відмикає мій номер. Недалеко ресторан. Скоро я, зморений 24-х годинною дорогою, міцно сплю.

Ранком мене розбуджує пронизливий голос ослика. Всакаю й кидаюся до вікна. У чотирьохкутному невеликому дворіку готелю вже повно руху: поварі готують сніданок, метушаться люди. Вирішаю вставати і оглянути місто.

Готель стоїть на „Пляцу Волі“, напроти нього — велика старовинна будівля польського костюлу. Поруч будинок Центрального Виконавчого Комітету та Ради Народніх Комісарів Білоруси. Тут же недалеко Наркомосвіта, Суд, банки. Серед площі невеликий сквер, а в ньому пам'ятник Гіршу Лякерту, збудований 1922 р. в день 25-х роковин з дня скарання цього революціонера царським генералом фон-Валем.

Вулиці міста поволі оживають. Мене вражає величезна кількість кустарних майстерень: кравець, швець, панчошник, парикмахер, фотограф, зубний лікар і т. п. В маленьких крамничках один бік займає кравець, другу половину — годинникар, або галантерейщик. Це все маленьке, маленьке, дрібне, але повно руху, торгового інтересу. Мало крамниць великих. З одного боку площі розпочинаються і йдуть вниз старовинні будівлі, свідки давніх часів, товсті покатні стіни, вузькі вікна, масивні ворота.

Менськ — спішно будується. Майже на кожній вулиці дорогу перегорають ліси нових будівель — великих кількоповерхових будинків.

Ось вже проснулася і конка. Вона потихеньку плететься вулицею, провідник поцьвюхає батіжком і дзвонить. На під'омі до двох конячок припрягають ще одну і їдуть собі далі. Рівнобіжно ж кінці курсирують невеличкі автобуси і ці два види транспорту, такі протилежні по своїй техніці, якось дивно бачити в столиці республіки.

Я ЗНАЙОМЛЮСЯ З ПИСЬМЕННИКАМИ

Іду в Державне видавництво, бо якраз маю доручення від ДВУ, а крім того — хочу ж таки зустрітись з письменниками. А їх тільки й шукати по видавництвах. Білоруським Державним Видавництвом керує Цішка Гартни. Це старий письменник, видатний діяч радянської білоруської культури. Вхожу на другий поверх, шукаю дверей з надписом: „Кіравнік“. Захожу. За столом сидить поважний „дядя“ в німецьких круглих окулярах. Пізнаю з фотографії т. Жилуновіча — він же Цішка Гартни. Кажу хто я і прошу авдієнції.

— Вельміприємна, сядайце!

Розпитує про Україну, говоримо про літературні справи, про видавничі справи, розпитую за маладняківців. Виявляється, що мій знайомий поет Ал. Дудар саме виїхав в далеку мандрівку аж до Владивостоку. Так само немає й другого знайомого поета Александровича. Третій мій знайомий Іл. Барашка (тай знайомий лише з листів) десь у музею. Тов. Цішка Гартни радить мені піти в редакцію газети „Савецкая Беларусь“.

— Там знайдеце Міхася Зарецькага, йон намеснік редактора. Гето вельміздольний пісьменік, йон вас познайоімц за всімі.

Розпитую про дорогу до редакції. Це — „другі Дом Советов“. Знахожу. У невеличкій кімнаті сидить четверо товаришів. Хто ж з них письменник?

Прямую до молодого ще товариша з русявим волоссям і сірими очима. Підхожу й питаю.

— Чи не ви Міхась Зарецький?

— Я. Што хатице?

Кажу — хто я та чого приїхав до Білорусі. Про Зарецького я чув. Саме перед тим в білоруському журналі „Польмя“ читав перші розділи великого соціального роману цього автора — „Сьцежкі - дарожкі“. З цього й починаю і кажу про його роман, що таки справді мене зацікавив.

Ласкаві очі Зарецького приємно всміхаються, він тисне мою руку і відповідає приємністю на мою адресу:

— А я читав ваші статті в журналі „Плужанин“, чув про вас. Читав і вашу статтю в нашому журналі „Маладняк“.

Зразу ж знаходяться спільні інтереси, спільний ґрунт для розмови. Він знайомить мене зі своїми співробітниками, розпитує де я був, кого

По Білорусі. Полудень на жнивях

вже бачив, як довго пробуду в Білорусі. Редактор газети Міхась Чарот саме у відпуску, і Зарецький його заміщає. Але це не перешкоджає Зарецькому бути щирим хазяїном. Він нашвидко закінчує свої справи, кличе по телефону маладняківців, довго шукає телефоном по Менську тов. Барашку. Скоро збирається чималий гурт і ми йдемо снідати.

За допомогою того ж т. Зарецького я дістаю у білоруському Головліті дозвіл фотографувати краєвиди в межах Білорусі.

Літня пора не дає можливості познайомитися з багатьома з письменників. На вулиці зустрічаємо видатного байкаря Крапіву. Нашвидко стискуємо один одному руку і обмінюємося кількома словами. В білоруській книгарні одбираємо новинки білоруські, а мої нові знайомі сідають писати на своїх книжках товариську присвяту.

Часу дуже мало, бо з Білорусі розпочинається моя подорож через всю Білорусь, Україну, через Чорне море аж на Кубань. Часу мало, треба скористати відпускний час і всюди побути. Білорусам це не до вподоби. Вони вмовляють мене залишитися на кілька день і поїхати до М. Чарота, що живе на дачі кілометрах в 100 від Менську.

Зарецький довго звонить телефоном, зрештою йому вдається передати Чароту кілька слів — коли саме приїдемо.

Несподівано я знаходжу собі компаньона в подорожі. Один з співробітників газети хоче скористати свій відпуск, проїхавши пароплавом з Білорусі через Україну в Крим. Він спершу намітив їхати цілою компанією човном, але цей план не здійснився і він приєднується до мене.

На короткій нараді призначаємо місце й час одправки. З Борисова починають іти пароплави по річці Березині — це приблизно коло 800 кілометрів до Києва, причому з двома пересадками: в Бобруйську та в Лоєві.

Перспектива проїхати пароплавом по Білорусі мені дуже до вподоби, хоч це займе не мало часу. Отже ми вирішуємо спершу поїхати до Чарота, який живе в 6 кілометрах від пристані Борисов, пробути у Чарота не більш дня і потім рушити вже в подорож.

В ДЕРЖАВНОМУ МУЗЕЮ

Тимчасом ми з т. Барашкою йдемо до Державного Музею. Міститься музей в колишньому архиерейському домі. Що правда, музей ще молодий. Але це помешкання для його вже тісне. Хоч година була пізня, музей за правилом мусить бути закритий, та за ласкавою протекцією тов. Барашки нам його відчиняють. Замість музейного керownika мені розповідав Барашка, який сам немало поклав праці по організації цього музею.

Музей має відділи: білоруський, єврейський, і невеличку картинну галерею. В єврейському цікаві експонати з культу єврейського — сувої тори, надгробні пам'ятники з написом єврейською мовою, різні амулети, старовинні письмена пергаменті. Цікаво показано процес виробу цього пергаменту для тори. Цей відділ невеличкий; значно більший булоруський відділ. Звертають увагу старі цехові прапори XVI століття, скрині з потайними шухлядками. Під стіною стоїть піяніно вироблене в Менську. На стінах зброя, приладдя до охоти. Багато виробів з соломі і лози (лапті, кошелі для хліба та для риби). Великий відділ дерев'яного промислу. Це — основний промисел Білорусі і тому, цілком зрозуміло, що йому в музею одведено почесне місце. Тут великий асортимент ложок, жбанів, діжок, мисок, дерев'яні борони, вулики, приладдя до бондарства. Трохи далі — білоруське вбрання. Цікаво, що переважає в ньому червоний колір. Майже немає коліру жовтого.

Натомість переважають коліри сині, чи темнозелені. Ось невеличка вітринка народніх білоруських інструментів: скрипка, цимбали, довгі дудки з берести — жалейки, короткі з дерева — труби. Стіни музею, особливо стіни кімнат картинної галереї розписані новими білоруськими художниками. Їхні панно відбивають білоруські краєвиди, поруч портрети письменників, діячів.

Треба все ж таки визнати, що картинна галерея дуже мала, випадкова своїми колекціями — це переважно картини з панських маєтків, роботи старих майстрів та й то, здебільшого, певно, в копіях. Окремо в музею зацікавила мене маленька вітрина — модель білоруського лялькового театру, що носить тут назву „Батлеїка“ (од слова Бетлеєм-Віфілем).

Це — цілком аналогічна річ з українським вертепом. Цей театр маріонеток дуже поширений був серед білоруських селян. Він існував до сьогоднішнього дня. Основними темами цього театру були церковні містерії. Найбільшим успіхом користувалися п'єси: „Цар Ірад“ і „Цар Максиміян“. Правда, що народні творці до цих старовинних п'єс добавляли немало свого, вставляли оригінальні сценки з народного життя, висміювали рицарство козаків, чорта, герої цих п'єс грали на жалейки і дуди. Оцю моделю, що в музеї, якраз знайшов на селі сам тов. Барашка.

Окремий куток в музеї присвячено надзвичайно цікавій галузі, типовій для Білорусі — „Слуцькім паясам“.

Серед річей стародавнього білоруського мистецтва видатне місце займають оці пояси. Вони східного походження, першими майстрами цих поясів Білорусі були вірмени, зокрема Ян Маджарський, який року 1758 заснував в Слуцьку „фабрику Персідськую“ „Персіярню“. Поволі східні мотиви орнаменту на цих поясах замінювалися в руках білоруських виробників на мотиви місцеві — васильки або волошки, червоні гвоздики, загалом квіти місцевої флори стали перемагати геометричні лінії персідських килимів та поясів. На деяких з цих поясів ще й досі можна розібрати надписи „во граде Слуцьке“, або „Лео Маджарські“.

На жаль дуже мало можна знайти цілих поясів, бо попи та ксьондзи використали ці пояси для церковного вбрання, порізавши їх на шматки. Так само не мало знищено коврів з метою добути з них сrebro та золото бо, скажемо, деякі коштовні пояси мають цього металу коло двох фунтів. В музею небагато поясів, але керовники музею зуміли цю галузь старовинного мистецтва подати досить повно, перевіши це в формі колекції зарисовок та фотографій тих поясів, що переходять в музей Ленінграду і Москви. Заходами ж музею видано невеличку книжку „Катальог виставки Слуцьких паясов Беларускага Дзяржавнага Музею“.

МІСЬКИЙ ПАРК. ТЕАТР ГОЛУБКА

На 7 годину вечора т. Цішка Гартни призначив мені побачення в міському парку. Отже скоро після огляду музею ми з Барашкою зайшли до Зарецького, по дорозі захватили поета Валера Маракова та співробітника Інституту Білоруської Культури тов. Цвінкевіча і пішли всі гуртом в міський парк.

Парк прекрасний, він на березі річки „Сьвіслач“, з другого боку — міська електрична станція, а до неї через річку проведено вузькоколіїну залізницю, по якій маленький паровик возить за 8 кілометрів торф для станції. Парк під горою.

Нам треба було найти тов. Цішку Гартного. Це не легке завдання, бо людей у парку було багатько. Ми розділилися на кілька груп і скоро одна із наших розвідок забачила на обрії грузну фігуру тов. Гартни, „возлежачего“ з рукописами...

Вже сонце заходило, як ми покинули парк. Мої нові знайомі страшенно жалкували, що вони не мають змоги повести мене в театр, бо якраз Білоруський Державний Театр спочивав. Другий театр — „Вандровний театр“, що ним керує тов. Галубок, саме був на селі. Цей театр ще з травня виїхав в Гомельську і Калинівську округи, маючи завданням побувати в більших селах та містах. Товариші розповіли мені, що цей театр користується великим успіхом і популярністю. Пізніше в білоруській пресі я прочитав коротке звітження про роботу мандрівного театру. Театр проїхав 500 верств, зробив 85 вистав і цими виставами обслужив коло 70.000 глядачів.

Величезна доля успіху цього театру належить його керовникові тов. Галубку. Театр Галубка обслуговує селянські маси, подаючи їм старі п'єси, але в переробках відповідно до інтересів сьогоднішнього дня. Цим самим тов. Галубок зумів надати своєму театрові революційну роль.

Другого дня я закінчив свої видавничі справи, попрощався з товаришами з видавництва та редакції, поробив кілька фотографій Менську, вїзслав на Україну два пакунки білоруської літератури і разом із Міхасем Зарецьким та моїм новим компаньйоном подорожи тов. Лявоном вирушили залізницею в гості до М. Чарота в м. Борисово.

ПО ДОРОЗІ ДО М. ЧАРОТА

Наш потяг був місцевого сполучення, їхав від таки досить поволі, та я йому за це не нарікав. Хотілося добре розглядіти місцевість, потертоса на станціях між людьми. Моя українська мова звертала увагу, а до того ще й вигляд. На останнє я звернув увагу ще в Менську. На вулицях в їдальні, в крамницях мене пильно оглядали всі. Це зацікавило мене. Запитую Зарецького.

— Та в тебе ж вигляд дивовижний: люлька в зубах, на голові — новобойка, а до того ж і сорочку таку купив!

І дійсно, майже нігде я не побачив в Менську таких шляп. Та й люлька багато значила. Вже пізніше, на одній зупинці пароплава з гурту білоруських селянок я почув:

— Малады дядзька, а люльку куриць!..

Майже на кожній станції повно ягід — лісових. Вони смашні і недорогі. Продають їх в берестяних кульках, скелотих прутиком.

Що-далі від'їзжали ми від Менську — більше було поля. Ниви повні сіро-жовтого сіна, жнива вже як де починались. Але жнива такі несхожі на наші, українські. Нагинається жінка, ріже серпом колоски і зручним знаком руки докладає кучок стеблин до гурту. І так що разу. Була вже обідня пора, а коло жниці лежало ще малувато снопів. Я крутнув головою і в голос пожалкував за такою роботою. Білорусів це здивувало. Довелося розповісти про українські жнива, де вже забули про серп.

Коли ж випало мені на Кубані розповідати про білоруські жнива, я викликав дружний вибух сміху — для кубанців вже є анахронізмом взяти снопи, а що ж до серпа — то це й подавно.

Вражала велика кількість нив, засіяних картоплею. В Білорусі „бульба“ займає ту поважну роль, що у нас пшениця.

В полі не видно було чоловіків — жнива проводять жінки. Чоловік сіє, а вже збирати урожай — це діло жіноче.

... Красавав, налівався
І дасьпєв шнур мужычы;
Час вам, жнейкі, на бітву;
„Постаць“ клича, ой клича!

Вышли з хатак на веску,
Гнуцца бедныя в полі,
Толькі песнью чуваці
Іхняй долі - недолі...

Я. Купала „Жнеям“

Ідемо такими місцями, де менше води, менше лісу, а натомість — всюди поле, зрідка хатки, такі сірі й непривабливі. Великих сел не видно; ось невеличкий гурт хаток, коло них трохи дерев — береза, вгору високо підняв свою руку журавель колодязю, кілька постатів тихою ходою коло них метушаться.

Паротяг палить дровами, тут ліс гей як ще вистачає. Минаємо невеличкі станції, у вагоні весь час змінюються пасажери.

Нарешті — Борисов. Звідци нам уже підводою їхати до М. Чарота. Це щось з 7—8 кілометрів. Шукаємо Чарота на станції. бо ж обіцяв виїхати.

Немає. З станції до міста ходить автобус, та людей багато і ми беремо візника. Не встигли одїхати й кілометра, бачу збоку старовинну церкву, схожу на старообрядську. Схоплююся її фотографувати. Вона вся деревляна, сіра, а її дзвіниця така несхожа на наші.

Тільки рушили далі — як зустрічаємо візника, а на ньому М. Чарот і секретар ЦБ „Маладняка“ Василь Сташевський — драматург. Я пересідаю до них, повертаємо візника назад і гуртом їдемо.

Михась Чарот — ще молодий з енергійним обличчям, рухливий і страшенно симпатичний. Чомусь він мені відразу нагадав Василя Блакитного. Навіть по тій ролі, яку він відіграє в культурному рухові Білорусі — ці дві достаті мають багато спільного. М. Чарот редактор „Сав. Білорусі“ (як Блакитний був редактором „Вістей“), він голова „Маладняка“ (а Блакитний — „Гарту“), М. Чарот — член ЦВК Білорусі, як і Блакитний. Та не тільки ці так би мовити, службово — виробничі ознаки. Щось було спільного і в обличчях, їхніх виразах.

Я не витримую і кажу про цю подібність М. Чаротові. Той киває головою. Він чув про Блакитного, читав його вірші, знає про його роль у УСРР.

МІСТО БОРИСОВ

Вїздаємо в Борисов. Це — невеличке місто, округовий центр, торгове й промислове, бо коло нього на р. Березині велика фабрика сірників „Червона Березина“. Заходимо до ідальні, на швидку руч обі-

На базарі в Борисові: другий зліва — М. Чарот, далі білоруські селяни

даємо і договорюємося з візниками їхати далі, на дачу, в Старий Борисов, де живе Чарот. Але візники борисовські — то ціла прекрасно організована банда. Вони оточують нас, страшено галдять, один одного лають і вихваляють власних коней. Проте, жоден з них не знижує ціни. Довелося довго з ними морочитися, аж пока таки ми погодилися.

В Борисові є цікаві старі будівлі, звичайно з них на першому місці костьол. Там же і книгарня Білоруського Державного Ви-

давництва. Заходимо туди. Білоруської літератури мало. Але Зарецький витягає свого мандата, що свідчить — він член правління видавництва — продавець стає ввічливим і з ніяковим виглядом дістає з-під прилавка новинки білоруською мовою.

Знову я чую стереотипну відповідь: ніхто не купує, але вже цьому не вірю, бо багатьох книжок я не міг дістати в книгарні в Менську — деякі з книжок розійшлися за кілька місяців. Тут та сама історія. що й в залізничному кіоску — не хоче продавати білоруської літератури, вона йому не до смаку. Гуртом лаємо завідувача книгарнею і обіцяємо й далі цю справу довести.

Історія з книгарнею видно знервувала моїх сусідів. Я заспокоюю тим що й у нас на Україні такі ж продавці ще єсть.

У розмовах не помітили, як уже почали підїжджати до Старо-Борисова. Дорога зразу повернула круто лїворуч, вниз до берега Березіни. Очам стала картина широкої балки, а через неї вузькою гадючкою повилася на всі боки Березіна. Коло берега кілька плотів, розкиданих та зруйнованих.

М. Чарот пояснює мені, що недавно в Білорусі була повідь, вона наробила не мало лиха гонщикам плотів. Я пригадую збиті в кучу плоти в Борисові, коло мосту. Маленькі фігурки плотовщиків вовтузяться коло великих деревин, ув'язують їх знову в плоти. З цих місць рушають в далеку дорогу аж до України і до Дніпрельстану численні плоти. Багато дерева пожирають сірникові фабрики (фабрики „запалків“) по Березіні, на Дніпрі.

М. Чарот показує мені де були дротяні загороди та шанці підчас боїв з поляками, що саме в цих місцях довго наступали на червоне військo. В промінні вечірнього сонця великі сосни виглядають особливо красиво, а довгі тіні перегороджують наш шлях і сплітаються з тінями нашими.

Ще кілька поворотів, маленький під'їом нагору і ми в'їзжаємо в ліс, до сільсько-господарської школи. Це старий маєток панський, пізніше— власності князя Миколи Миколаєвича. Багато будинків — кам'яниць зруйновано, а решту пристосовано до потреб школи. Чарот живе в колишній князівській стайні. Там тепер класи.

Але ж яке то прекрасне помешкання! Високі стіни, великі вікна, дерев'яна підлога. Завидно стає за тих коней, що в таких хоромах жили.

НА ДАЧІ

Нам назустріч вибігають жінки — Чаротова та Сташевського. Знайомося. В цій же школі і будинок спочинку Менського відділу профспілки „Робос“. Людей багато. Люди на спочинку, немає тих нудних службових розмов.

У вечері всі збираємося в ліску, розкладаємо велике вогнище, співаємо. Білоруси хочуть почути українських пісень. Та багато пісень у нас спільного походження, всі підхоплюють і несподівано утворюється концерт.

Вогнище в лісі, чудове повітря, тепле й здорове, зароджують у нас — Зарецького, Лявона і мені — думку ночувати на дворі, коло вогнища. Наші господарі протестують, нам вже приготовлено спати у порожньому класі. Але ж ми потайки вилазимо у вікно і біжимо до вогню. Доки вогнище горіло, було тепло. Вдосвіта нас взяли добрі дрижаки. Довелося вставати, збирати палива і топити. Голоси наші трохи похрипли, але каяття не було. Після повітря міста, а мені особливо після подорожі залізницею — хотілося пити й пити те цілюще повітря. Хата нам була огидна.

Ранком всі пішли до Березіни купатися. Прудка течія не давала змоги пливсти вгору, проти води. Чисте дно, пісчане, холодна, свіжа вода — зробили наше купання великою насолодою.

Тут же я мав змогу перевірити — чи білоруська літературна мова дуже відходить від народньої. Розмовляли плотовщики. Їхні голоси далеко лунали над водою і мені чутно було кожне слово. Помітивши, що я слухаю розмову селян, мої знайомі притихли. Вони зрозуміли в чому річ. Я почув чисту білоруську вимову, приємну на слух, мелодійну та дзвінку.

Перед тим я ще в Борисові на базарі ходив поміж селянами, фотографував їх, розмовляв. Але там багато було старовірців переселенців із Росії, у них ще лишилися руські слова, хоч вони вже не мало вживала слів білоруських. Тут в підслуханій розмові плотовщиків, а трохи згодом і двох селян, що підводами їхали один одному назустріч, я почув справжню народню білоруську вимову.

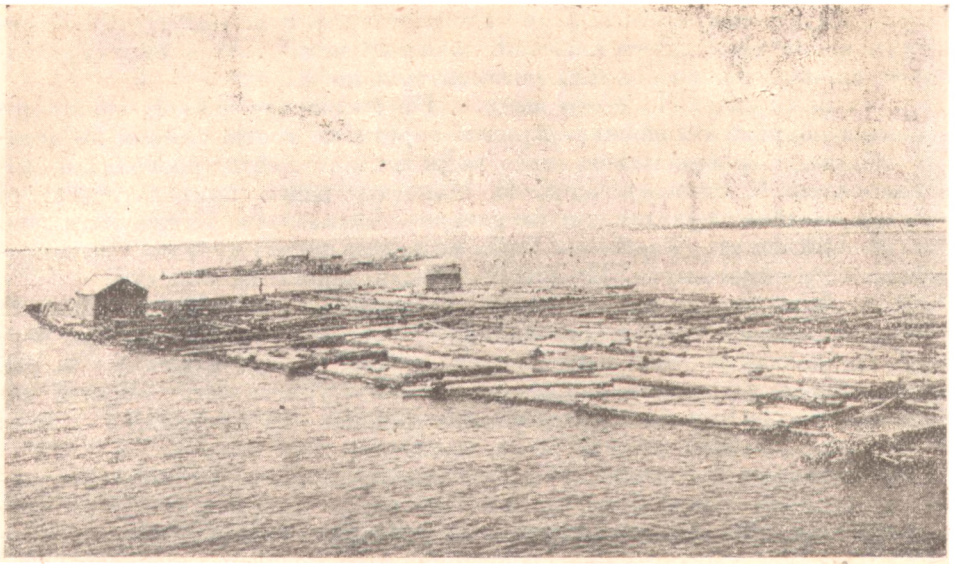
Надзвичайно тепла, щира компанія, відразу якісь товариські відносини спричинилися до того, що ми з Лявоном вирушили з Борисова не другого дня, а ген аж через три дні. Тай то так не хотілося їхати. Але починалася дощова година, доводилося сидіти в хаті, — час був мені їхати далі. Наші господарі провели нас далеко за межі маєтку. М. Чарот поїхав з нами до Борисова. Випадково трапився візник, ми поладнали з ним за 30 копійок і мокрим пісочком, не перестаючи оглядатися на наших друзів, що махали руками, розпрощалися з цим красивим місцем та з надзвичайно гарними людьми. Ці три дні дуже зблизили нас, здавалося, що ми знали одне одного вже не один рік.

(Далі буде)

НАШІ ЛІТЕРАТУРНІ ГОСТІ

Анрі Барбюс в Харкові. Сидять зліва — П. Тичина, Анрі Барбюс, С. Дюма; (секретар А. Барбюса); стоять — Фельдман та С. Пилипенко.

ПО ЧЕРВОНІЙ БІЛУРУСІ

Дорожні нотатки, закінчення ¹⁾

Мих. Биковець

БЕРЕЗІНСЮ ДО БОБРУЙСКА

Пароплави ще не позбавилися традиції давати по три гудки. Але рівно о 3-й годині ми потихеньку відпливаємо. Іхати нам Березіною до Бобруйська 232 верстви, на це треба часу більш 20 год. Наш пароплавчик має в довжину коло 30 метрів, шириною він 4 метри. Збудовано його 1907 року в колишньому ще Катеринославі. Вантажу може везти лише 20 тон та 143 пасажири.

Пароплав належить до Верхне - Дніпровського пароплавства. Чи не цим хіба можна пояснити, що написи двома мовами: (руською та . . українською) („Суворо забороняється плювати та смітити“). Написів білоруською мовою немає. Я вказую на це своєму супутникові тов. Лявону. Той тільки хитає докірливо головою. Що правда, зустрічні баржі мали назви мовою білоруською.

Дощ не перстає. Сіре небо з навислими олив'яними хмарами не обіцяє нам скорого свого кінця дощового. Мій апарат лежить нерухомо, а це так досадно. Ідемо якраз надзвичайно красивими місцями. Обидва береги поросли лісами, а в невеличких промежках береги повні дерева, порубаного і складеного в сажени. На березі багато нових плотів, власне — частин плотів. Борисов — важливий пункт лісового промислу та початок гонки плотів. Іноді ця велика сила дерева вражає. Аж завидно стає мені.

На пароплаві мало людей. Вони стиха гуторять, переважає єврейська мова, але значно відмінна від єврейської мови на Україні. Тут мова без акценту, плавка, красива мова.

Нам назустріч ледве лізе буксирний пароплав. Він тягне за собою три баржі, гружені лісом. Наш „Желанный“ цією зустріччю дуже стурбований, він уже сідав кілька разів на міль. І тепер він обережно обминає

¹⁾ Початок дивись журнал „Плуг“ № 1, січень 1928 р.

ці баржі, дає гудки, але не обходиться без скандалу. Ми знову на мелі. Матроси хватають довгі крючки і починають відпихати пароплава з мелі.

Місяцями Березіна остільки вузька, що коли б „Желанний“ став впоперек — ніс його напевно вперся б в один берег, а корма — в другий. Далі від Борисова річка трохи ширшає. Але й там від частих зворотів річки іноді здавалося, що ми їдемо назад. Особливо цікаво це було з зустрічним пароплавом. Один час ми — наш „Желанний“ і той пароплав їхали майже поруч в одному напрямку і то так близько, що можна було перегукнутися.

Як де правий берег стає високим, а на ньому густий сосновий ліс, що далеко тягнеться. Тоді берег протилежний тільки з густими лозами. Як де на ньому копиці сіна. Це сіно буде чекати на зиму, бо тоді тільки й можна буде його вивезти звідти. А он косарі, хоч і дощ, косять сіно. Вони бредуть по воді і на воду ж кидають скошену траву. Де луки сушіші — видно покошено раніш сіно, його вже складено в стоги невеличкі, круглі такі стіжки, обгороджені кругом тинком. Ці стіжки схожі на пшеничні паски в формах.

На гористому березі дуже зрідка трапляються села, вони чорні від дощу, хати під старою соломою чи гонтом, що також почорнів від води й часу. Невеличкі стайки гусей несподівано притягають око, білий колір їхній так різко виділяється на зелені трави. Пастівники, гуси, лози це все знайоме, але нігде жодної білої хатки, і це завше нагадувало мені, що перед нами не Україна, а та Білорусь, яку так добре в кількох словах змалював поет Ал. Дудар:

... Хати під старою соломою ...

... Наша песьня — з болота ды лісу,
Наша песьня — з кудлатых імшаров ...

... Над рекай — туманная лагчына,
Два десяткі хат — старых грыбков

або народній поет Білорусі Якуб Колас:

О, край родны, край прыгожы!
Мілы кут маіх дзядов!
Што мілей у сьведзе белым
Гетых сьветлых берагов,
Дзе бруяцца сребрам речкі.
Дзе бары - лясы гудуць,

Дзе мядамі пахнуць гречкі,
Нывы гутаркі ведуць;
Гетых змахав безгранічных,
Балатов тваіх озер,
Дзе пад гоман хваль крынічных
Думкі думае прастор ...

(Поэма „Сымон - музыка“, ч. 3).

Коли під Борисовим часто траплялися по берегах великі склади дерева, готового до експорту, уложені в рівні куби соснові й березові цурки, коли там часто зовсім несподівано з-за лісу витиналася чорний димар тартаку, а коло нього трохи чорних хат, — тепер, що ближче ми були до Бобруйська — цього ставало все менше. Та наш пароплав і досі ще не раз чиркав своїм сподом дно річки. Проте і краєвиди стали інші. Більше пішло дуба, липи, частіше попадається гористий берег.

Ніч минула нам давно, коло пристані Сьвіслочи. На ранок, хоч і пізно, стали наближатися до Бобруйська. Вже видно дерев'яний міст через Березіну. За ним Бобруйське, нам нова пересадка ...

Бобруйське вже було видно — по низькому правому березі Березіни воно розкинулось широко. Але нам дорогу пересік дерев'яний високий міст.

Я вдивлявся і шукав очима проходу — його не було. Знову прогудів пароплав, потім ще і ще. Аж ось раптом частина мосту розірвалася і поволі стала відходити. Міст був розводний. Утворилася велика прогалина, якою наш пароплав обережно поволі просунувся. По обидва береги річки великі склади лісу, невеличке помешкання пристани, трохи людей, кілька рибалок.

На пристані нас чекала неприємність: виявилось, що розпис пароплавів змінено і далі ми зможемо поїхати лише завтра надвечір. Значить треба було перебути десь ніч. Залишаємо речі на пристані і маршируємо до міста.

Недавні дощі залишили болотяну згадку, та тут скрізь пісок і побіч дороги є де пройти. Ось ми в місті. На рівній площині розкинулось велике провінційальне місто, повне дрібних кустарів, маленьких крамничок, повне торговельного руху. Впадає у вічі паганій брук, низенькі будиночки, густі вивіски крамничок.

Треба було шукати готелю. Розпитуємо де кращі. Нам кажуть — „Европа“. Ми до „Европи“. Це будинок в садку, зовсім не схожий на

В мійському саду в Менську. Зліва: Мих. Биковець, Цішка Гартни, Михась Зарецький, Мараков, співробітник Інбелкульту

готель, але ціна невеличкої кімнати — 2 карб. 50 коп. за добу — зразу стверджує, що ми маємо діло з готелем. Лаємось (бо сторгуватися не вдалося) і залишаємо власника готелю стояти здивованим на ганкові, а самі йдемо далі. Моя українська мова його видно добре таки здивувала.

Трохи далі знаходимо „Ленінград“ — товста, пухла господиня зпершу недовірливо до нас поставилася, адже у нас не було жодних річей. Може це які жулики?

Ми платимо гроші і це зразу надає їй довір'я.

Саме місто невелике — ми його обійшли кілька разів навхрест, оглянули крамниці, шукаючи фотографічних платівок (де б їм тут взятися), побували в редакції газети і зрештою пішли до книгарні Білоруського Державного Видавництва. Тут справа стояла краще ніж в Борисові: книгарня велика, продавці розуміються на літературі, білоруські книжки не дуже далеко заховані. Місцевий Окрплан видав цікаву книжку „Народне господарство Бобруйської округи“. З неї довідуєшся, що колись в лісах Бобруйщини сила було „туриць рогатих та медведиць лохматих, загалом всякого звіря і птацтва „ізобильно было“. Навіть існували громади вовкогонів, пташників, бобровників, рибників. Дуже було розповсюджено бджільництво, смолокурство. Свої продукти відправляли на Київщину (мед та дьоготь).

Шляхи були пагані і тому торг давні білоруси провадили по річці і міняли свої вироби та пушнину, сіль, хліб і мислівські приладдя, що йшло до них з України.

ТРОХИ З ІСТОРІЇ ТА ЕКОНОМІКИ

Цікава історія цього краю. Після татарського наступу Київ втратив своє значіння, слабіти почала і Полоцька Русь, зате відкривається шлях на Захід по річці Західній Двині і Німану через Литву Цим культурним зв'язком Заходу пояснюється й те, що вже року 1483 було видруковано тут першу книгу білоруською мовою, тоді як в Москві першу книгу друковану зробили року 1573. Як бачимо, аж на 90 років пізніше.

Багато незгод зазнав цей край. 1522 р. Москва ходила походом і саме коло Бобруйська на р. Березіні „роздихом стала противу речки Бобруйщини коло вески“. Від таких походів і різних війн селянство тікало в ліси і там гуртувалося у вільне козацтво Білоруси. Історія занотувала кілька повстань селянських на Бобруйщині та по річці Прип'яті. Про одне таке повстання єсть відомості докладніші. Розбив повстанців князь Радзивіл. Бобруйське населення на чолі з отаманом Піддубачем заперлось в фортеці і там згоріло. Отакого роду партизанщина була ввесь час аж до кінця XVIII ст., коли Польщу було поділено, і Білорусь одійшла до Росії, а разом з цим на Білорусі було заведено кріпацтво.

Далі історик указує, що під час Наполеонового наступу „с'єдено было все, как хлеб, так и скот... леса кругом пылали и в них ютились местные крестьяне, кои успели унести кое-что из скарба. Мародерство получило права гражданства“. (Дубенский. Мат. из ист. Отеч. войны).

В яких умовах далі жив бобруйський селянин, знаходимо відомості у Білоруського письменника Богушевського, що в своїх нарисах малює таку картину життя селянина Білоруси 1863 року: „Жизе в мокрій хаті, заткнувши дірки онучами, „хата його цяче і гніе і кривая, у сарядзіні гной і стоїць вона на гнаю“.

Звичайно, тепер цього вже нема. Саме при нас в Бобруйську провадили каналізацію, місто освітлене електрикою, коло пошти висока радіощогла.

За статистикою на кожного мешканця Бобруйщини припадає на рік 8 поштових відправлень. Всього Бобруйщина має населення 512.000, а це дає на один квадратний кілометр 30 душ. В самому Бобруйську живе 37.000.

Земля погана: суглинок, пісок, супісок, а проте основне зняття населення—сільське господарство (83%), промисел і торгівля охвачує лише 16%. Найбільше живе білорусів (62%), хоча великі відсотки євреїв і руських (14% і 20%). Зовсім інша картина населення міського—білоруси—37%, євреїв—51%. Це типова картина для міст і великих містечок Білоруси.

Читача може здивує великий відсоток хліборобства на такому непридатному ґрунті. Ми до хліборобства віднесли і культурні рослини як городи та хміль. Немало ще людей таких, що числять себе хліборобами, а живуть переважно з садівництва, рибальства та пасіництва.

САМОВПЕВНЕНІ ПАСАЖИРИ

За розписом ми повинні були виїхати з Бобруйська о 4-й год. дня. На пристані уже були люди, але жодного пароплава. Ось підійшов якийсь повернувся і став. Пароплав був кращий за наш вчорашний. Ми вирішили, що це наш пароплав і впевнено пішли й заняли місця. Ось другий гудок.

Раптом я помічаю такі розмови:

— А когда мы будем в Борисове ?

— Ну, наверное завтра к вечеру.

Я штовхаю Лявона :

— А ми ж туди їдемо ?

— А я ведаю ?

— Ходім спитаємо . . .

Виявляється, що цей пароплав іде назад в Борисів. Гуде вже третій гудок і нам ледве вдалося скочити на беріг. Лаємось, біжимо в контору. Виявляється, що наш пароплав зламався, і поїдемо хто й зна коли і хто й зна на чому.

— Може надійде грузовий, ми вас пустимо грузовим.

— Красенько дякуємо, а де ж ваш той грузовий ?

— А там за мостом стоїть.

Пароплав пристав і розігнав прачок . . . (ст. 52)

Їдемо за міст. Дійсно стоїть грузовий — жовто-сіра „Азарія“. Доки розвели для „Азарії“ міст, уже вечір. Поїхали. Звичайно жодної каюти. Вечір холодний, вогкий, холодно, гріємось коло машини, куримо. Пароплав іде добре, але на міль таки стали. Отпихалися мабуть з годину,

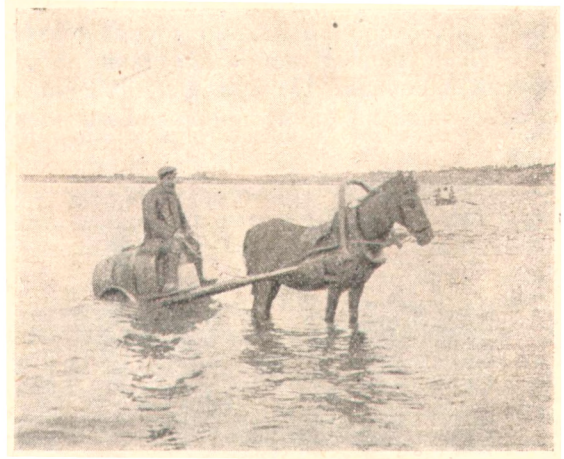
думали, що ночувати будемо тут. Було вже години мабуть дві ночі, коли нам назустріч попався справжній пасажирський пароплав „Лев“. Нас двох пасажирів класних пересадили на цього „Лева“, перекинули трохи грузу, і „Лев“ повернув назад.

Це був уже великий пароплав, з гарним 2-м класом, буфетом, електрикою і т. п.

НА „ЛЕВІ“ У ДНІПРО

Ранком не можна було влєжати внизу — сонце гріло і манило на палубу. Пейзаж трохи змінився — менше лісу, більше луків, сіно покошене, складене в стіжки, обплетені кругом лозою, річка ширша, поросла буйно лозами, хвилі від нашого пароплаву гойдали ці лози і колихали у воді зелені кучері дерев. Від дощу не залишилось уже і сліду, починалось те прекрасне мандрування на пароплаві, що куди приємніше за подорож залізницею.

Я клацаю фотоапаратом, розпитую у команди назви сел, розповідаю їм про Україну. В південь минаємо злиття річки Березіни з Дніпром. Надзвичайно цікаво бачити дві течії води ріжного кольору — дніпрова вода жовта, бо недавні дощі розмили глину і закрасили верхів'я Дніпра, в той час вода у Березіні з болот мала чорний відтінок. Дніпро зразу себе показав шириною та меншими зворотами. Видно було, що ми пливемо справжньою великою річкою. Ось на кілька хвилин зупиняємось коло Річиці — велика пристань.

Водовоз заїхав у Дніпро по воду

Це промисловий осередок — тут і фабрика сірників, фанери, цвяхів, великі цегельні. Беріг уже стає високим, гористим, як то й личило Дніпрові. Велика сила плотів коло берега біля заводу. Плоти поросли травою, видно дерево давно гніє, стає аж жалко, коли згадаєш як мало лісу у нас на півдні. Пристань маленька, не устаткована, нема чого купити поїсти. Загалом ця справа Верхне-Дніпровського Пароплавства дуже хибує. Пасажирам тут не звертається жодної уваги. Це саме треба сказати й про самі пароплави — вони брудні, похуже, що ніколи тут не вимітається, не то що миється, видно, що ремонт робився, але уборки не було.

Надвечір пропливаємо мимо „грушевого“ садку. Це острів невеличкий, геть чисто зарослий дикими грушами. Я запитую старого плотовщика, що їхав разом з нами, що це за острів. Він розповів таку історію.

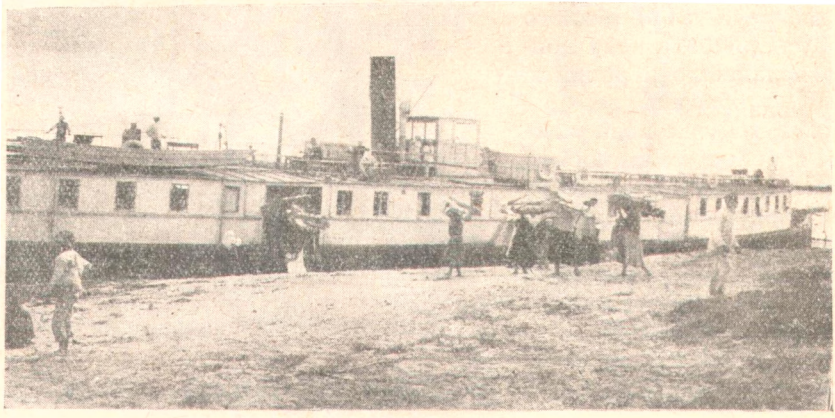
„Раніше тут була велика коса і ловила плоти, а як сяде пліт на косу, то мине коли і тиждень, доки його стягнуть. А ще боронь боже наскоче другий пліт, а там третій — завариться каша. То бувало набереться тут плотовщиків не один десяток, харчі проїдуть та ідуть тоді до сел красти груші. А груш наївшися нащесерце не в одного живіт заболіє. Отож і посіяли тут груші, а тепер дивись — он вже який садок виріс! Вже й коси тої нема, зміло водою, а садок стоїть“...

За цим островом пароплав наш став давати тривожні гудки. Ми здивувалися, все було спокійно, машина працювала, хвилі рівномірно котилися до берега, ніхто на пароплаві не метушився, а рулевий весь час сіпав верьовку від гудка. Скоро все з'ясувалось. Пароплав пристав до берега, розігнав групу прачок, що коло човнім з веселим гомоном полюскали білизну, скинув сходні, а з недалекого села набігла сила дівчат. Малася бути погрузка дров. Поки йшов торг з дівчатами та грузили дрова, ми встигли добре викупатися, послухати розмов. Лявону заманулося показати білоруську свідомість. Ми підійшли до групки дітей і Лявон білоруською мовою запитав, хто з них ходить до школи. Кілька відгукнулося.

— Ці знаєш кой лібо верш біларуський?

Хлопець знав і почав деклямувати вірш Янки Купала. Картина була повна і змістовна. Я обіцяв Лявону продемонструвати українських школярів, скоро ми в'їдемо в українську територію.

Пізно ввечері добралися таки до Лоїва, де мусіли пересідати на другий пароплав. Це був ще більший пароплав, краще устаткований. Власне лише на цьому пароплаві ми заснули як слід.

... Пароплав знову пристав грузити дрова...

Коли пізнім ранком ми зішли на палубу, зразу видно було, що вже не Білорусь. Широкий Дніпро відступив далеко від гористого правого берега. Вже не було лісів, тягся піскуватий степ, одноманітний, сухий і голий. Мій Цейс найшов на обрії кілька церков, а в одному місці коло церкви групу хаток — білих, з садочками. Я зразу передав бінокля Лявону і сказав.

— Дивись, он уже українське село.

Той глянув і зрадів. Білі хатки були для нього несподіванкою і вразили око. Далі, частіше попадалися села берегом, їхали люди волами, на пристанях лівно розмовляли дядьки, цокотіли жінки — словом, це вже була Україна.

Коли вдень пароплав знову пристав до берега грузити дрова, я мав нагоду продемонструвати Лявону українських школярів. Мій апарат привтяг увагу чималої групи дітей, вони обдивлялися і розпитували мене. Підійшов Лявон і нагадав мені про українських поетів. Я запитав.

— А хто з вас ходить до школи?

- Я. — невеличкий русявий хлопець навіть виступив вперед.
- А вірші які небудь знаєш?
- — Еге.
- А ну, який?
- „Як умру, то поховайте“.
- А хто ж його написав?
- Тарас Шевченко.
- Молодець!

Я повернувся до Лявона з задоволеним обличчям і був таки по правді сказати, дуже радий, що оце хлоп'я — Петрусь — не підвело мене.

ГЕЙ, БІЛОРУСЬ, ДО ПОБАЧЕННЯ!

Минали поволі години. Одноманітно вистукувала машина і вела пароплав все далі і далі від Білоруси. Зігрітий сонцем (було таки правду сказати і жаркенько!), замріяний сидів на палубі, стежив за зміною берега і згадував ту Білорусь, що кілька днів тому бачив. Не ту Білорусь, що тільки знала лучину та курну хату, де „у серязіні гной і стоїць на гнаю“.

Про стару Білорусь розповідають нам історики та діди по білоруських селах. Що правда, ще багато в новій Білорусі є старого, бо ж тільки 10 год минуло, а для Білоруси і того менше, як почала будуватися Білорусь Червона. З кожним роком все далі відступає лучина перед електрикою. Величезні запаси торфу, що їх вистачить на сотні років, це та нова сила, якою будуть освітлені міста і села Білоруси, а разом з цим розвіється текстильна, хемічна й деревообробна промисловість.

Великі досягнення має Білорусь в галузі вищої освіти. До Жовтня не було на території Білоруси жодної вищої школи, тепер же їх єсть 4. Там вчиться 5.000 студентів, що уже несуть нові знання, нову культуру на села Білоруси. Має Білорусь і свою Академію Наук, Інститут Білоруської культури, який об'єднав навколо себе науково-дослідчу працю над вивченням економіки й культури Білоруси. Білорусь була бідна й темна. Ще багато цієї темноти залишилось, але мине не так багато років і новою стане країна. В це вірить білоруський пролетар і селянин, його бо устами каже кращий поет Білоруси:

... „К новой доли шлях нам ляжа,
Як на небе млечны шлях,
Слова, дум нікто ня звяжа,
Жыць, цярпець ня будзе страх.

І ня стане больш пакуса
Першых лепшых збоку браць,
Славяніна - беларуса
Вечна в лапці абуваць.

Дык наперед, покi серца
Б'ецца, звецца на прастор.
Годзі млеці в паняверцы!
Гэй до сонца! гэі да зор!..“

(Янка Купала — „Гей наперед“ !)